

schap van de behandelde jurist. Goede voorbeelden daarvan zijn de biografieën van Voet, Huber en Van der Keessel, Buys en Scholten. In enkele biografieën raakt de persoon van de jurist geheel op de achtergrond bij de bespreking en beoordeling van zijn publikaties. Dat lot treft onder andere Vrij en Dooyeweerd. Natuurlijk heeft de aanwezigheid van gepubliceerd voorwerk hier steeds de mogelijkheden tot een goede biografie bepaald. Over de keuze van de juristen valt altijd te twisten. Zo ontstond reeds een polemiekfje) in het *NJB* over het ontbreken van vrouwelijke juristen. Veen gaf toe dat mr. Hazewinkel-Suringa wel in de reeks had opgenomen kunnen worden. Hij opperde daarbij de mogelijkheid van een supplement. Indien dat verschijnt, verdient het aanbeveling daarin ook S. van Leeuwen, W. Schorer, C. F. van Maanen, H. W. Tydeman, L. E. Visser, B. M. Taverne en L. J. van Apeldoorn op te nemen. Het staat echter vast dat deze bundel een representatieve keuze is van de belangrijkste rechtsgeleerde publicisten.

Het is de vraag of niet-juridisch gevormde historici in deze bundel veel van hun gading zullen vinden. Omdat de biografieën zich strikt beperken tot de rechtswetenschappelijke werkzaamheden van de juristen, bieden ze weinig of geen informatie over hun vaak interessante, niet-juridische nevenactiviteiten. In het gunstigste geval worden dergelijke bezigheden alleen opgesomd. Indien men echter een indruk wil krijgen van de juridische kwaliteiten van een bepaalde rechtsgeleerde of iets wil weten over de ontwikkeling van de Nederlandse rechtswetenschap, dan is de bundel, die is voorzien van een personenindex, zeker van nut.

L. van Poelgeest

V. van Renterghem, *Het belang van Gent voor de universiteits- en studiekeuze van de Brugse studenten (1817-1914)* (Uit het verleden van de RUG XXIII; Gent: Archief RUG, 1986, 250 blz., Bf280,-); E. Lamberts, J. Roegiers, *De universiteit te Leuven 1425-1985* (Fasti Academici I; Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1986, 399 blz., Bf800,-, ISBN 90 6186 211 6).

De twee hier besproken werken vormen als het ware twee uitersten van de universiteitsgeschiedenis. Enerzijds de hyperspecialistische detailstudie, die slechts enkele tientallen min of meer zijdelings geïnteresseerden zal weten te bekoren; anderzijds het alomvattende, generalistische werk over wat gerust een van de centrale instituties van de Zuidnederlandse, later Belgische samenleving mag heten en waar dan ook niet echt zinvol over kan worden geschreven als niet zo ongeveer de hele Belgische geschiedenis erbij wordt gehaald. In feite gaat het hier om de tweede, herziene uitgave van een reeds in 1976, naar aanleiding van het 550-jarig bestaan van de Leuvense universiteit verschenen overzichtswerk. Juist de voortdurende stroom nieuw onderzoek over de Leuvense alma mater verplichtte de redactie op diverse plaatsen tot bijstelling, terwijl een uitgebreide, geheel nieuwe sectie aan het slot van het boek de recente geschiedenis van de universiteit sinds 1968 in kaart probeert te brengen (de afsplitsing van de UCL, nieuwe organisatievormen, de campus te Kortrijk, enz.). Helaas wordt voor een wat uitgebreider literatuuroverzicht naar de eerste uitgave van het werk verwezen, evenals, merkwaardig genoeg, voor de index op eigennamen. Wat heeft men daaraan bij een geheel opnieuw en op een ander formaat gedrukt werk? Juist de rijkdom aan details van dit steeds boeiende overzichtswerk had zo'n register gerechtvaardigd: van een leesboek was het tot een naslagwerk geworden.

De kwaliteit van de informatie in dit werk is vooral te danken aan de grote en constante belangstelling die aan de Belgische universiteiten (in tegenstelling tot de meeste Nederlandse, die pas bij lustra en eeuwfeesten wakker schrikken) steeds voor de eigen geschiedenis is getoond, niet alleen voor die van de professoren, maar ook voor de geschiedenis van het onderwijs en de studenten. Leuvens geschiedenis is ons zo goed bekend omdat er, naast en steunend op de bronnenuitgaven en historiografieën, tientallen licentiaats- en doctoraatsverhandelingen van niet zelden zeer hoge kwaliteit aan zijn gewijd die men op de achtergrond van boeken als het hier besprokene hoort meeklinken. Een mooi voorbeeld van zo'n verhandeling is de monografie van Vera van Renterghem, die onder een niet geheel juiste titel (ze vraagt namelijk niet alleen naar het belang van Gent, maar analyseert het keuzepatroon van de Brugse studenten in zijn totaliteit) een voorbeeldig onderzoek presenteert naar herkomst, studiepatroon en carrière van de studenten uit het negentiende-eeuwse Brugge, de 'armste stad van België', met een sterk verfransete bovenlaag. Geduldig en met een groot gevoel voor nuances reconstrueert en analyseert mevrouw Van Renterghem de Brugse studentenpopulatie, om vervolgens methodisch de verschillende factoren te bespreken die het keuzepatroon ten gunste van een bepaalde universiteit (waaronder hier ook de speciale scholen moeten worden gerekend) en faculteit kunnen beïnvloeden: het ouderlijk milieu (beroep, welstand, politieke gezindheid), lokale en nationale trends, de vooropleiding en de invloed van parallelle circuits zoals dat van de seminaria, de aantrekkingskracht van het universitair bestel en van de afzonderlijke universiteiten, tenslotte een aantal praktische overwegingen, zoals afstand, taal (de vernederlandsing van Gent!) en bereikbaarheid (de trein). Al is het aantal Brugse studenten waarmee de auteur werkt (N=949, dat wil zeggen bijna tien per jaar) eigenlijk te klein om haar gedetailleerde berekeningen per vijfjarige perioden te veroorloven, de convergentie van aanwijzingen en resultaten maakt haar globale conclusie niettemin aannemelijk: behalve in 1841-1850 en vanaf 1891 domineert de hogere burgerij aan de universiteit, maar deze staat niet zonder meer gelijk met de politieke elite van de stad. De keus voor de rechtenstudie overheerst bijna steeds, maar men moet daarbij bedenken dat dit veeleer een keus voor algemene ontwikkeling op maatschappelijk en bestuursgebied betekende dan voor een juridisch specialisme. De geneeskunde daarentegen blijkt veel meer beroepsgebonden, evenals, natuurlijk, de speciale scholen; die vakken zijn dan ook het kanaal waarlangs een schuchtere 'demokratisering' (beperkt tot de middenklassen) verloopt en die de voorhof zijn van enige sociale mobiliteit. Er blijkt nauwelijks iets van een vaste voorkeur binnen bepaalde families of kringen voor één en dezelfde universiteit; de keus voor de faculteit lijkt daarentegen wel familiegebonden. Het seminariecircuit functioneert heel anders dan dat van de universiteiten, ongetwijfeld vanwege de invloed van de geestelijkheid in het eerste geval en op grond van een nader te bepalen verschil in recruteringsmilieu. Tenslotte valt er geen significant onderscheid te ontdekken in het keuzepatroon naar beroep en naar welstand van de ouders. De stijgende aantallen studenten aan het eind van de eeuw, en de lichte democratisering die ze impliceren, benadrukken het belang van praktische overwegingen als afstand en bereikbaarheid. Aan het eind van haar studie concludeert de auteur merkwaardigerwijs dat algemene conclusies niet mogelijk zijn en er geen lange termijnontwikkeling te bespeuren valt. Ze gaat nog verder en meent dat het gevaarlijk is een toekomstperspectief te construeren op grond van het verleden en dat de houding van de studenten inzake universiteits- en studiekeuze 'dus niet voorspelbaar' is. Maar daarmee wordt ze mijns inziens het slachtoffer van haar eigen acribie. Juist de overdreven opsplitsing van het numeriek beperkte materiaal over een eindeloos aantal factoren en korte perioden

doet haar het gezicht op de grote lijn enigszins verliezen. Vóór men zulke verstrekkende conclusies meent te mogen trekken, zal toch ook eerst moeten worden gekeken naar de representativiteit van de steekproef of zullen grotere bevolkingsvolumes systematisch moeten worden ondervraagd. Maar deze bedenkingen doen niets af aan de empirische waarde van dit onderzoek, dat vergezeld gaat van een uitvoerige documentatie, waaronder een lijst van alle Brugse studenten en een aantal genealogische schema's.

Willem Frijhoff

J. Römelingh, ed., *Een rondgang langs Zweedse archieven. Een onderzoek naar archivalia inzake de betrekkingen tussen Nederland en Zweden 1520-1920* (Rijks Geschiedkundige Publication, Kleine Serie LIX; Den Haag: Martinus Nijhoff, 1986, xvii + 521 blz., f70,-, ISBN 90 689 006 76).

In 1903 verscheen van de hand van G. W. Kernkamp een wegwijzer voor Nederlandse historici die hun speurtocht wensten te verleggen naar Zweedse archieven, in het bijzonder ten behoeve van de geschiedschrijving van de zo intensieve betrekkingen tussen beide landen gedurende de Gouden Eeuw¹. In Zweden is over Nederland bijzonder veel primair materiaal te vinden maar aan de gids van Kernkamp heeft men bij het zoeken weinig houvast; deze eerste verkenning is veel te summier en veel informatie in het dunne werkje is uiteraard verouderd. In deze situatie is drastisch verandering gekomen door de publikatie van de *Rondgang* van Römelingh, kenner als weinigen van Zweedse archivalia. Dankzij zijn inspanningen van vele jaren beschikt de Nederlandse bezoeker aan Zweedse archieven thans over een zeer volledig en bruikbaar overzicht van wat Zweden op dit terrein te bieden heeft.

Römelinghs gegevens zijn per archief geordend met het Stockholmse Rijksarchief voorop (dat alleen al 60% van alle ruimte in beslag neemt). De archivalia zijn van de meest uiteenlopende aard — diplomatica, particuliere archieven, administratieve verzamelingen. Het overzicht beperkt zich niet tot de hoofdstad; ook stadsarchieven, bibliotheken en zelfs enkele bedrijven elders in Zweden zijn door Römelingh bezocht. Een uitvoerige index besluit het boek. De informatie per archief of archiefbestanddeel is sterk wisselend van karakter. Soms wordt alleen een vindplaats gegeven, soms tevens een korte beschrijving van de inhoud, soms ook een rechtstreeks citaat uit de bron zelf. Met het oog daarop is de aanduiding *Rondgang* voor dit boek gelukkig gekozen. Het bevat méér dan een zakelijke wegwijzer tot archivalia maar heeft natuurlijk niet de pretentie van een bronnenpublicatie. Deze tweeslachtigheid weerspiegelt zowel een persoonlijke interpretatie van het begrip 'archiefgids' als een ware liefde voor het vak. Dit brengt onherroepelijk een zekere willekeur met zich mee — bij welke bron kiezen we een andere vorm van presentatie?, welk citaat lichten we eruit? — maar daardoor is het uiteindelijke produkt niet minder aantrekkelijk geworden.

De persoonlijke voorkeur van de samensteller verraadt zich tevens in een onmiskenbare nadruk op politieke en biografische informatie ten koste van sociaal-economische gegevens. Desalniettemin heeft Römelingh veel plaats ingeruimd voor enkele bijzonder rijke bedrijfsarchieven die uitnodigen tot nader onderzoek teneinde de vervlechting van Nederlandse en Zweedse kapitaalsbelangen in de Gouden Eeuw te analyseren. In het oog springende voorbeelden zijn het immense Momma-Reenstierna-archief (waaraan sinds 1911 niemand